

KABDEBÓ TAMÁS

KÖPÖLYÖZÉS

(dráma 1956-ról)

Szereplők

FERI (Buda Ferenc, 22 éves)

MISI (Liptay Misi, colos fiú, 18 éves)

JANKA (Grál Janka, Ladomér lánya, 22 éves)

FŐNÖK (Grál Ladomér, funkcionárius)

SIPIRC (Seres Árpád, 16 éves, kalaposinas)

NORMÁS (Lecsó Szaniszló, harmincas)

RUSZKOV ezredes (a szovjet páncélosok alparancsnoka)

VENGERSZKIJ kapitány (a 12. páncélos hadosztály beosztottja)

FELVONÁSOK, JELENETEK SORRENDJE

- I. felvonás: 1. jelenet. Égetés
(FERI, FŐNÖK, NORMÁS)
2. jelenet. Hunyadi László
(MISI, FŐNÖK, NORMÁS)
3. jelenet. Sapkagyár
(JANKA, SIPIRC, FŐNÖK, NORMÁS)
4. jelenet. Szovjet tisztok
(RUSZKOV, VENGERSZKIJ)
- II. felvonás: 1. jelenet. Forradalom
(FŐNÖK, NORMÁS, SIPIRC, FERI, MISI, JANKA)
2. jelenet. Apa és leánya
(FŐNÖK, JANKA)
3. jelenet. Sztálin-szobor
(SIPIRC, MISI)
4. jelenet. Szabad nép
(JANKA, MISI, FERI, VENGERSZKIJ, NORMÁS)
5. jelenet: szovjet tanácskozás
(RUSZKOV, VENGERSZKIJ)
6. jelenet. ELTE
(FERI, JANKA)
7. jelenet. Vércfürdő
(VENGERSZKIJ, MISI, FERI, JANKA, SIPIRC, FŐNÖK, NORMÁS)
- III. felvonás: 1. jelenet. Vérbe tiport forradalom
(FERI, MISI, NORMÁS)
2. jelenet. Katarzisz
(NORMÁS, FERI)

I. FELVONÁS

1. jelenet. Égetés

(Üres színpad közepén FERI asztalnál ül, tanul. Az asztal sarkában felhalmozott könyvek, újságok, folyóiratok. Kintről kopogás hallatszik.)

FERI: Tessék.

(FŐNÖK kopogós botjával belép. Mögötte a NORMÁS.)

FŐNÖK: Szabadság elvtárs! Népművelők vagyunk, elvtárs, és ma vasárnap van. Tehát jól számítottunk: itthon találjuk. Egyedül van itthon, ugyebár?

FERI: Igen. Vasárnap lévén anyácskám vasárnapi mis...-izé – Misiékhez ment vendégségbe.

FŐNÖK: Értem. És ki az a mis... – Misi?

FERI: Az unokatesóm. A Franzstadt túlsó végében laknak. Ő is egyetemista. Műegyetemista.

FŐNÖK: Láttam az ajtón a névjegyét. Ön itt, ezek szerint, Buda Ferenc elvtárs?

FERI: Az vagyok. Megkínálhatom az elvtársakat valamivel? Anyám meggyes pitét sütött.

(Egy széken tálca áll, süteményekkel.)

NORMÁS: (Betöm egyet a szájába, úgy beszél) Az édesanyjának arany keze van.

FŐNÖK: Ám nemcsak pitével él az ember. Halljam, Buda elvtárs, hogy készül a nagy napra, Sztálin elvtárs hetvenedik születésnapjára?

FERI: Nyelvész vagyok. Végzős ez évben. A budapesti népnyelv szavainak összegyűjtésével foglalkozom. Száz új szó megszerzését, kartotékolását ajánlottam föl. Tehát megőrzését is. Cédulázok, iktatok.

FŐNÖK: Mondjon egy-két példát az iktatott szavakból.

FERI: Sitt. Ide zárják a nép ellenségeit. Világbaró. Világbaró tankon járnak a szovjet páncélos huszárok. És győznek.

FŐNÖK: (Az asztalon lévő könyvek és magazinok között turkál. Felemel egyet.) Ez mi? (Olvassa) „Keresztény Szocializmus. Hogyan építsük a jövőt a gyilkos osztályharc nélkül, Isten nevében...” Micsoda szennyirat ez? A klerikális reakció ide is betette a lábát?

FERI: (Kiszalad és egy felmosóvödröt hoz be.)

NORMÁS: (Újabb pitét gyömöszöl a szájába.)

FŐNÖK: (Leteszi a katolikus lapot és egy pitéért nyúl.)

FERI: (Megragadja a lapot, a vödörbe dobja, meggyújtja.) Tűzre való! A tűz égesse meg! A minap itt járt,

hivatlanul, egy kétes alak. Ő hagyhatta itt a téveszmék e förmedvényét. Én bele se néztem, különben kidobtam volna már. Most a tűz égesse el!

(A tűz lángol a vödörben, a népnevelők elköszönnek.)

FERI: (Egyedül marad.) Pfú! Ezt megúsztam. Ha a kiadvány hátsó lapján megtalálják Misi nevét, címét, akkor ki tudja, mit csinálnak vele? Az egyetemről biztos kinyesték volna.

2. jelenet. Hunyadi László

(A színpad üres, aztán MISI vidám léptekkel közelít egy irányból, hátán sporttáska, ebben teniszütő. Erkel Ferenc Hunyadi László című operájának legismertebb dallamát füttyüli.)

„Meghalt a cselszövő
Nem dül a rút viszály.
Országunk élni fog
A szolgasors után” –

(Megáll a színpad közepén, és most kiénekli, nem túl hangosan, a fenti szöveget. Majd megindul átlós irányba, ismét füttyülve.)

NORMÁS: (előugrik) Állj! Dalos madár.

MISI: (meghökken) Kihez van szerencsém?

NORMÁS: (felmutat egy igazolványt, karon fogja a fiút, vezeti) Majd elvállik, hogy szerencséje van-e.

(A színpad túloldalán megjelenik a FŐNÖK. A NORMÁS kiszalad és behoz két széket.)

FŐNÖK: (leül, MISIt hellyel kínálja) Tudja, milyen nap van ma?

MISI: Tudom. 1953. március hatodika. Délután 3-kor teniszmeccszem lesz Pasaréten.

FŐNÖK: És tudja, ki vagyok én?

MISI: Hogyne tudnám. Önt mindenki ismeri. Ön a Főnök, azaz a párttitkár, és még csomó más funkciója van.

FŐNÖK: És nekem kihez van szerencsém? Ki az, aki nem tudja, ma aligha lehet teniszmérkőzés vagy egyéb multság?

MISI: Liptay Mihály elsőéves mérnökhallgató vagyok.

FŐNÖK: És azt tudja-e, hogy ma délelőtt előadások és szemináriumok helyett megemlékezést tartunk a szocialista tábor nagyvezéréről, Sztálin elvtársról?

MISI: Nem, ezt nem tudom. Azt hittem, hogy ábrázoló geometria óránk lesz. De miért a megemlékezés? Hát igen, tudom, hogy beteg, de reméltem, hogy Isten segítségével meggyógyul Sztálin elvtárs.

FŐNÖK: Kinek a segítségével?

MISI: Hát igen, izé. Azt csak úgy mondtam. Jókívánságképpen. Úgy gondoltam, erős szervezetének és orvosainak segítségével gyógyul meg. Hát nem gyógyult meg?

FŐNÖK: Ne tetesse magát, mérnökhallgató! Nem hallgatja a rádiót? Sztálin elvtárs meghalt.

MISI: Te jó Isten! Mi lesz a béketáborral?

FŐNÖK: Megint az a klerikális fölöttes. És miért nem hallgatta a rádiót?

MISI: Operában voltam kérem. A Hunyadi Lászlót néztem meg. Történelmi daljáték. Apámmal kettesben néztük meg.

FŐNÖK: Maga ma reggel füttyülte és énekelte, hogy
„Meghalt a cselszövő
Nem dúl a rút viszály.
Országunk élni fog
A szolgasors után.”

MISI: De hát meghalt, kérem...

FŐNÖK: (NORMÁSnak) Azonnal telefonáljon a politikai rendőrségnek... vagy a Belügynek.

MISI: (odarohan kettejük közé) Az operában halt meg! Czillei Ulrik volt a cselszövő. Az elvtársak nem látták a Hunyadi Lászlót?

NORMÁS: Hol keressem? Gondolom, az is egy szemét reakciós, akit el kell fogni.

MISI: Mátyás király édesbátyja? A Hunyadi János fia az is, és reakciós? Hova akarnak kilukadni az elvtársak? A feudalizmusba? De hiszen a Hunyadi László haladó hagyomány. Az iskolákban is tanítják.

NORMÁS: Ez fölöttébb érdekes. Akkor engem, úgymond, I. Szaniszlónak hívnak. Lecsó Szaniszlónak. Mert Szaniszló napján születtem. Apám akkor rábökött a kalendáriumra, amit ott talált, az lett az én nevem. Talán történelmi név ez is...

FŐNÖK: Hallgasson, Normás. A maga életrajzára most nincs szükség.

MISI: Elvtársak! Engedjenek vissza engem, kérem, az egyetemre! Előbb a délelőtti megemlékezésre, majd onnan az egyetemi szemináriumba.

3. jelenet. Sapkagyár

(JANKA, a brigádvezető egy sámlin ül. Átvesz egy-egy katonasapkát és mindegyiknek vörös fémcshellagot tűz a hátuljára. A mögötte lévő fiú, SIPIRC, formálja, majd átnyújtja a sapkákat följelvényezésre.)

FŐNÖK: (botjával kopog, majd belép) Szabadság Grál elvtársnő! Azaz nagykislányom, Janka. Hogy dolgozik a brigádod?

SIPIRC: (a nézőtér felé sűgja) Szarul.

JANKA: (egy sapka megemelésével üdvözli apját és a mögötte kullogó NORMÁSt, aztán énekelni kezd)
 „Szamofüzé, úszik a lóvé,
 szalad a Jack és fut a góbé,
 mindenki kopasz, és mindenki tar
 s az egész világ egy nagy rakás.
 Szamofüzé...”
 (Másodszorra SIPIRC is bekapcsolódik, ketten éneklük ugyanazt.)

NORMÁS: (FŐNÖKhöz) Ne legyen Normás a nevem, ha ez egy békeharcos dal.

FŐNÖK: (mérgesen) Ezt tanultad az iskolában?

JANKA: Igenis ezt. A nyomasztó szemináriumok és az egyéb indoktrináció közti egyik szünetben.

NORMÁS: „Szódd a selymet elvtárs, selyemből a lobogót,
 Az vezesse harcra a magyar dolgozóót!
 Kényszer volt egykor a munka, ma hősi tett,
 Szódd a selymet elvtárs(nő), szódd az életet!

JANKA: Ez vezesse kvarcra a magyar gombozót.

NORMÁS: Az elvtársnő ingerkedik velem. (Leveszi Lenin-sapkáját, a földre teszi, megtörli a homlokát.)

FŐNÖK: Lányom, Kárász brigádvezető, elég a tréfából. Nézzük a termelőmunka produktumot. (A felhalmozott, „kész” katonasapkákat sorra vizsgálja.) Hé! Janka! Ezen fordítva van minden. Hátul a vörös csillag. Ezen is! (Leveszi a saját Lenin-sapkáját, leteszi.) Mintha a kommunizmus felé rükvercbe menetelnék – elől a féklámpa – nem pedig előre, mint a fényszóró.

JANKA: Ez az. Ezért van. Hogy világíccson, mint egy féklámpa. Így van ez jól. Láthassa azzal a jobbik szemivel.

FŐNÖK: Velem ne szemtelenkedj, hallod-e?! Állj neki ezzel az ipari tanuló elvtárssal – na, mi a maga neve?

SIPIRC: Sipirc vagyok, Főnök elvtárs. Mit kíván tőlünk? A belünket is kinyomjuk a rendszer érdekében. A rendes nevem Seres Árpád.

FŐNÖK: Azt, hogy a hátulcsillagos sapkákat tűzzétek át, előlcsillagosra. Mit szólnának néphadseregünk tisztjei, ha ezeket a hátulcsillagosokat meglátnák? És a béketábor többi államának katonái?

JANKA: Talán azt, hogy a mi csillagozásunk kifejezi a rendszer állapotját.
 (Miközben apa és lánya szót váltanak, SIPIRC észrevétlenül egy vörös csillag jelvényt tűz NORMÁS sapkájának hátuljára.) És ami azt illeti, miért bennünk van a hiba? Nézze meg a fullajtárgóré sapkáját. (Felemeli) Ihon a csillag, hátul ragyog. Féklámpa.

(Munkanap végét jelző dudaszó.)

SIPIRC: Fejrant! Ezt a napot befejeztük.

(NORMÁS, SIPIRC el, Jankát visszatartja az apja.)

FŐNÖK: Nincs jobb szó rá, Janka, te destruálsz.

JANKA: Már nem. Tegnap fejeztem be.

FŐNÖK: Mit?

JANKA: Azt, hogy menstruálok.

FŐNÖK: Elég ebből. Én komolyan beszélek, komoly dolgokról. Példát kell mutatnod munkatársaidnak.

JANKA: És hol a példa, amit mutatnom kell? A szomszédos csavargárban több a selejt, mint a minőségi munka. A ládagyár ládái lukacsosak. A mi sapkánk legalább nem ázik be. Embereim a brigádban olyannyira torkig vannak, hogy készek akár a sztrájkra is.

FŐNÖK: Kezdem elveszteni a türelmemet. A sztrájk tilos. Mi, egykori pécek, még a kapitalizmusban sem készítettünk félnyers vagy keletlen kenyeret. A munkát meg kell becsülni.

JANKA: És a dolgozókat nem? Mi éhbérért melózunk. Nem annyira én, aki brigádvezető vagyok, és funkcionárius apám van, de a többiek. Mit gondol, mit tud megvenni ez a fiú, a Sipirc, egy heti béréből? A betevő falatját és punktum. Ha nem az anyjánál lakna, kiadó szobára már egy fillérje sem jutna.

FŐNÖK: Áldozatokat kell hozni. Nem ehetjük meg a tyúkot, mely az aranytojást tojja.

JANKA: Apám, maga milyen áldozatokat hoz az aranytojás érdekében? Ketrecbe zárja a tyúkot?

FŐNÖK: Abbahagytam az ivást. Nem kis áldozat.

JANKA: S az így megspórolt pénzt kurvákra költi. Ugyebár?

FŐNÖK: Nem, amíg az anyád élt! Most azonban nem rólam van szó, sem az én életemről, hanem a te hányaveti viselkedésedről, munkádról. Hajlandó vagy egyenes, korrekt módon dolgozni ezúttal? Elfelejtetd, hogy kiemeltelek a kátyúból?

JANKA: Megteszem a magamét, ha maga hajlandó lesz a pártközpontban nyíltan felfedni, mi a pesti munkások helyzete és mit éreznek tulajdonképpen. (Veszi a táskáját, elmegy, de visszakiált.) Undort éreznek.

FŐNÖK: (Leül, levelet ír.)

NORMÁS: (Bejön, sapkája a fején. Azon elöl három vörös csillag ragyog.)

FŐNÖK: Normás elvtárs. Írtam egy levelet, mely bizalmas, el kell juttatni a kecskeméti szovjet parancsnokságra. Elviszi?

NORMÁS: Szolgálatjára Főnök, azaz Grál Ladomér elvtárs.

(Átveszi a levelet, keblébe rejti, mindketten távoznak.)

4. jelenet. Szovjet tisztok

(RUSZKOV ezredes egy ágyúcsövön, „tankágyún” ül és cigarettázik. VENBERSZKIJ kapitány jelentést tesz. Tiszteleg.)

VENBERSZKIJ: Ezredes elvtárs, a mini hadgyakorlatot befejeztük. A parasztokat illőn eltávolítottuk a határból. Néhányan vonakodtak, de amikor az övemben lévő revolverre tettem a kezem, nyomban beadták a derekukat.

RUSZKOV: Baj nélkül zajlott le a hadgyakorlat? A T 34-esek megállták a helyüket?

VENBERSZKIJ: Megállták a helyüket. A célpontnak felállított szekereket szétlőttük, ahogy feljűk rontotunk. Mert úgy, álló helyzetben gyerekjáték lett volna, mondjuk, mint a fészkelő kacsák lepuskázása.

RUSZKOV: Hány szekeret lőttek szét?

VENBERSZKIJ: Hat páncélossal összesen négyet. A személyes irányításom alatt álló Vlagyimir egymaga két szekeret lőtt szét.

RUSZKOV: Vlagyimir. Győzd le a világot.

VENBERSZKIJ: Vagy ahogy a magyarok mondják: világbaró.

RUSZKOV: Maga, VENBERSZKIJ kapitány, fölcsipett tudtommal egy marék magyar szót. Makog magyarul.

VENBERSZKIJ: Bátorkodtam. A tolmáctól.

RUSZKOV: Hm. A tolmács. Csinos nő. Remélem, nem udvarol neki, mert az tiltva van.

VENBERSZKIJ: Ezredes elvtárs. Balesetről kérdezett. Ami azt illeti, volt egy véletlen balesetünk. A szép célpontnak szánt szekeret megvettük a parasztoktól, jó áron. Ám az egyiket nem akarta odaadni a gazdája, egy csontos, középkorú magyar muzsik. Ott állt a szekér az udvarán, elhajtottuk. Kint a határon célpont lett, szalma volt a kocsiderékban. A Vlagyimir egyik célpontja. És amikor megvizsgáltuk a szétlőtt szekeret, megtaláltuk benne, a szalma között, a gazdája holttestét. A feje különvált törzsétől.

RUSZKOV: Remélem, erről nem értesültek a magyar hatóságok. És a tolmács sem.

VENBERSZKIJ: Az özvegynek szép kárpótlást ígértünk. Mármint a muzsik feleségének.

RUSZKOV: Vegyenek neki egy fejőstehenet. Ha gyereke van, akkor kettőt.

NORMÁS: (Érkezik főnöke levelével.) Ruszkov ezredes elvtársat keresem.

RUSZKOV: Megtalálta, én vagyok.

NORMÁS: Bizalmas levelet hoztam a főnökömtől.

RUSZKOV: Akkor tűnjön el a balfenéken (átveszi a levelet), hogy ezt az írást diszkréten elolvashassam. (Az elmenőben lévő kapitányhoz.) Maga maradjon. (Kibontja a borítékot, elolvassa a levelet.) Tisztelt Ruszkov ezredes bajtárs! A tavalyi díszszemlén kötött, majd a banketten szentesített barátságunkra hivatkozva, fel

szeretném hívni a bajtárs figyelmét egy esetleges veszélyre, melynek elhárítására a hazánkban tartózkodó szovjet csapatok erejére szükség lehet. Az elmúlt esztendők szektás vezetőinek számlájára írandó ez a már-már kiküszöbölhetetlen elégedetlenség, mely a magyar munkásság egy jelentékeny rétegét érinti, mi több: rabul tartja. Elképzelhető, hogy rövidesen felkelés tör ki, melyet bizonyára nyugati imperialisták is szítanak, s melynek elfojtására az erős kéz politikájára lesz szükség. A magyar nép jelentős többsége békeszerető és büszke a szocializmus vívmányaira. De jól tudjuk, ha a társadalomban léteznek mérges gázok – márpedig léteznek -, akkor annak egészét megmérgezhetik. Szerény és jóakarató figyelmeztetéssel az elképzelhető készültség szükségességére hívnám fel ezredes elvtárs figyelmét. Bajtársi üdvözlettel: Grál Ladomér.

Utóirat: Szerény, de talán nem elhanyagolható véleményem szerint egy, a magyar lumpenproletariátust érintő felkelés esetén a szovjet páncélos erő felvonultatása elegendő lenne. Az elégedetlenkedők nem annyira örültek, hogy pusztá öklükkel mennének a páncélosok ellen.

II. FELVONÁS

1. jelenet. Forradalom

(A FŐNÖK és a NORMÁS „kidekorált” emelvényen állnak. Az emelvény díszítése: ÉLJEN ÁPRILIS 4. Alant, egy csoportot alkotva, mindenki más elvonul, fölvonul. Elöl SIPIRC, piros-fehér-zöld zászlóval. Mögötte MISI és FERI, végül JANKA. Egy kör után az oszlop libasorrá alakul, JANKA marad leghátul. Énekelnek.)

„Elnyomás, szolgasors,
Ez volt a rend ezer évig,
Szenvedt a nép legjobb ereje
Dologtalané volt az ország,
S míg a nép hordta a terheket
A múltba néző, csupa sebet lát.”

JANKA: (Így éneкли) Csupa segget lát.

(A fölvonulók az emelvény előtt egy pillanatra megállnak. A NORMÁS lejön és „karmesterként” dirigál.)

Éljen Rákosi
Éljen a Párt!
Éljen Rákosi
Éljen a Párt!

(A sor végén álló JANKA hátat fordít s így nem veszi észre, hogy a FŐNÖK egy ponton ajkához emeli mutatóujját, csöndet kér. JANKA így folytatja)

Éljen Rákóczi
Éljen Árpád!

NORMÁS: (Odamegy hozzá) Maga rosszul mondja. Rákóczi meg Árpád azok régen meghaltak.

SIPIRC: Téved, Normás úr! Árpád én vagyok, élek. Seres Árpád a nevem.

JANKA: Rosszul mondom? Jó. Legyen hát:
Féljen Rákosi
Féljen a Párt!

(A menetoszlop megindul, egy kört tesz, s immáron megálláskor mind a négyen hátat fordítanak az emelvénynek. SIPIRC, FERI, MISI, JANKA együttesen skandálják):

Féljen Rákosi
Féljen a Párt!

(A NORMÁS abbahagyja a vezénylest, beáll a sorba, még egy kört tesznek, együtt énekelik):

Maléter Pál azt üzenté
Elfogyott a regimentje
Ha még egyszer azt üzeni
Mindnyájunknak el kell menni.
Éljen a magyar szabadság
Éljen a haza.

(Újabb kör. Amint bevonulva az emelvény elé érnek megállnak, JANKA átveszi a zászlót, elővesz egy körömollót és kivágja a zászló kommunista címeres közepét. Üdvivalgás, zászlólengetés.)

SIPIRC: (Tölcsért formál két kezéből és fölrikoltja a FŐNÖK felé.)

Gerő Ernőt Dunába
Nagy Imrét a kormányba
Ne csináljunk mindent késve,
Nagy Imrét a vezetésbe!

(A csoport átveszi a szólamot, és ütemesen ismétli.)

Gerő Ernőt Dunába
Nagy Imrét a kormányba

SIPIRC: (Belerikkant) Rákosit a piczába.

(Ezután visszaveszi a zászlót, annak hegyére tűzi sapkáját, melyről leszakítja a vörös csillagot, majd kiáltja):

Minden ország katonája
Menjen saját hazájába!

(A csoport ezt a jelszót is átveszi és ismétli, megtoldva):

Minden ország katonája
Menjen saját hazájába
Ottan lehet oktató,
De itt csak piszkos elnyomó.

(A FŐNÖK lejön az emelvényről, fülön csípi a NORMÁSt, ketten elmennek, kerítenek egy rádiókészüléket, azt fölállítják az emelvényen. MISI eliramodik, majd egy papírlapot lobogtatva jön vissza.)

MISI: Itt a tizennégy pont!

FERI: Milyen tizennégy? Petőfiék csak tizenkettőre szorították követeléseiket.

MISI: Azóta bonyolódott a helyzet. Az osztrákok jóval kevesebben voltak, mint az oroszok. Az oroszok meg csak betörték száz évvel ezelőtt, most meg számtalanul elszállásolták magukat, maradra. Több ellen-ség, több pont.

FERI: És hogyan van, hogy ti, Mefeszések gombolyítjátok le elsőnek a spulnit? Miért nem mi, ELTÉ-sek?

MISI: A műegyetem a legaktívabb kar és a legkevesbé teoretikus. Mi cselekvésre vagyunk hivatva. Ezért fogalmaztuk meg elsőnek az egyetemisták és rajtuk keresztül az egész ország követeléseit. Konkrét fiúk és lányok konkrét pontokat állítottak össze.

FERI: Azért ne kérkedjete, Misi! Mert a Petőfi Kör vitáin titeket hónapokkal megelőzve elhangzott már a követelések java. Persze, átvesszük a pontokat.

MISI: Verba volant scripta manent. A szó, még a legszebb is, elszáll. Ami ott volt, azt nem volt szabad leírni. Ami itt megy, azt kötelező nyomtatásban is, a rádióban is nyilvánosságra hozni.

JANKA: Hát akkor hadd halljam már, mi van azon a papíron. A sapkagyárból senki nem járt egyetemre, vagy a Petőfi Körbe. Mink csak melóztunk.

SIPIRC: Meg szídtuk a rendszert, mint a bokrot. A krisztelejszumát.

FERI: Olvasd hát, Misi, mi van azon a bumácskán.

(Hirtelen kialszanak a villanyok. Ketten meggyújtanak egy újságot, SIPIRC pedig zseblámpát tart MISI elé.)

MISI: (Zseblámpa fényénél olvas.) Egy. Az MDP Kongresszus azonnali összehívása, alulról választott, Új Központi Vezetőség megválasztása.

JANKA: A sapkagyárban pedig új szakszervezeti vezetőket kell választani. A jelenlegi seggnyalókat kirúgni. Vagy segédmunkákra alkalmazni.

SIPIRC: És a te fateroddal mi legyen, Janka?

JANKA: Vissza vele a kenyérdagasztáshoz. Fiatal korában, munkatársai Buci Gyuri kettőnek hívták. Akkor még nem Grál Ladomérnak hívták. Ezt a szép nevet az illegalitásban kapta, aztán megtartotta.

SIPIRC: Azt mondjátok meg, ti okosok, egyetemisták, Misi meg te, Feri, hogy mi ennek a sok pontnak a lényege?

MISI: A negyedik pont. Az összes szovjet csapatok azonnali kivonása Magyarországról, a magyar békeszerződés értelmében. Ha ők elmennek, minden lehetséges.

SIPIRC: Az üzemi békesség érdekében javaslom a párttitkárok azonnali kivonását minden gyárból, üzemből, vállalatból.

JANKA: Akik valamennyien naplopók és vamzerek. Élősködők.

MISI: Egyformán lényeges a gazdasági élet átszervezése.

FERI: Igen ám, de nem a kapitalista modell szerint. Mi emberarcú szocializmust akarunk, munkástanácsokat, munkáshatalmat.

JANKA: És aranyércet az aranyereseknek. Magyar marhát a marha magyaroknak.

FERI: (Mégfogja a lány karját.) Belőled dől a keserűség!

JANKA: Pedig nem is keserűvizet ittam, hanem planta teát.

MISI: (A zászlóra mutat.) Követeljük a néptől idegen címer helyén a Kossuth-címer visszaállítását!

SIPIRC: Addig is. Gyere ide zászló. (JANKA körömollót vesz elő és ketten kivágják a zászló közepéből a Rákosi címert.) Így hát... De most mit tegyünk bele a kivágott közepébe?

FERI: Semmit. Maradjon üresen a közepe, mint az a lelkiismeret, melyből kiűzték a bűnt. Tehát megtisztított lelkiismeret.

MISI: A zsarnokság jelképét, a Sztálin-szobrot el kell távolítani. Ledönteni.

SIPIRC: Hogy oda ne rohanjak, a Sztálin térre! Hát odarohanok. (Megindul, majd hátrafordul.) Aki a fatemromra akad a csehóban, az küldje őt hidegvágóval és hidegvérrel a Sztálin térre.

FERI: Egymásért teljes szolidaritást vállalunk.

JANKA: Ámen. Aki szolid máris, legyen mostan szolidáris.

FERI: Vigye egy diákküldöttség ezeket a pontokat a rádióba. Be kell olvasni őket. Én pedig lefordítom mindet oroszra. Végző soron azon múlik a siker vagy a kudarc, hogy ők miben engednek, vagy mit lehet kicsikarni tőlük.

MISI: Nemcsak rajtuk múlik. Mert országunkat, mint egy méretes pókháló, átfonja a besúgók, bejelentők, 3/3-asok rendszere. Talán ezren vannak, talán tízezren. Előjogaikhoz, mint a nadályok ragaszkodni, mint a piócák, csimpaszkodni fognak és megmaradnak, még a szabadabb jövőbeni mozgás idején is az igazi kibontakozás kerékkötőinek.

FERI: Ha egyszer felszabadul Magyarország, milyen kormányra bízna egy független magyarhon vezetését?

MISI: Nem vitás, hogy nemzeti kormányra. Az úgynevezett szocialisták vagy kommunisták leszerepeltek.

FERI: Tévedsz. Ami leszerepelt, az a maszlag. A tettetett, erőszakos szocializmus, az emberarcú, a humanista még hátra van.

JANKA: Hátra van még a fekete leves.

FERI: Te ne csiripelj, mert bármilyen csinos vagy, nem érted a dolgokat.

MISI: És te érted? Mondj egy olyan helyet, ahol működik a szocializmus.

FERI: Mondok kettőt: Anglia és Skandinávia.

MISI: De hát ott kapitalizmus van, tőkés termelés, polgári társadalom.

FERI: Úgy van kapitalizmus, hogy bevezették a szocialista vívmányokat. A társadalmi segélyt. Az ingyen betegsegélyzőt. Az állami kézben lévő bányászatot, vasutakat.

JANKA: Én ugyan nem ismerem a külföldöket, de tudom, mi a lényeg: mennyit ad a társadalmi segély? Milyen sorok ülnek a betegsegélyzőnél? Mennyibe kerül a vonatjegy? Mi a bányászok napi bére?

FERI: Hű, a nemjóját! Hát neked ennyi eszed van?

JANKA: Két tanfolyamon is részt vettem.

MISI: Miért ragaszkodsz olyan görcsösen a szocializmushoz? Nem gondolod, hogy ez, itt Közép-Európában és Kelet-Európában egy rémálom?

FERI: Nem gondolom. Én nem államszocializmusra gondolok, hanem szociális társadalomra. Én egy olyan

társadalomban érezném jól magam, ahol a munkások részvényesei lennének a gyárnak, ahol dolgoznak.

(JANKA odalép hozzá, és arcon csókolja.)

3. jelenet. Apa és leánya

(A FŐNÖK egy díványon fekszik. Nyugtalanul forgolódik, felül, majd felkel.)

JANKA: (Bejön, röplapokkal a kezében, egyet kitár, föltart.) Ezt olvasd el, apám, ha a valóságról akarsz tájékozódni.

FŐNÖK: Végre, hazajöttél. Statárium van. Életveszélyes a kijárás.

JANKA: Már akinek. Például az ávósoknak.

FŐNÖK: Életük árán védik a rendet.

JANKA: Milyen rendet? A te rendedet, a renegátokét? Valamikor tisztos pékmester voltál. Aztán meg szocdem szakszervezetis.

FŐNÖK: A nagyobb erő beolvasztotta a csekélyebbet, a vezető ideológia a fontolva haladást.

JANKA: És hány ezer áldozattal? Hurokkal, golyóval és börtönök meggyőzésével. Köztük voltak barátaid.

FŐNÖK: Most nem a funkcionárius, most az apád beszél hozzád. Emlékezz a Guszti ügyre. Az a reakciós bandita elcsavarta a fejedet és meglakolt érte. De én tartottam a hátamat és kimostalak a slamasztikából.

JANKA: Amiben te most nyakig benne vagy. És a hozzád hasonlók. Ha azt akarod, hogy komolyan vegyelek, menj vissza kenyértésztát gyúrni.

FŐNÖK: Örültségeket beszélsz. Megbecsült ember vagyok a posztomon.

JANKA: De ki által? Saját lányod sem becsül. Megvet. Most rajtam a sor, hogy megkérdezzem: vállalod-e a forradalmat vagy letagadjalak, mint apát?

FŐNÖK: Te letagadsz, én kitagadlak. A ti rebelliótok ribillió. Letiporja azt hamar szovjet elvbarátaink ereje, eltökéltsége.

JANKA: De addig is bújj el! Ismerek olyanokat, akik az ilyen vaddisznóra, mint te, szeretnének majd vadászni. Te még most is Sztálin csürhéjéhez tartozol.

3. jelenet. Sztálin szobor

(Kívülről fémkopácsolás hallatszik, majd egy hang.)

Kacska a keze, sánta a lába
Döfést a hasába, hurkot a nyakába.
(SIPIRC és MISI átsietnek a színen. SIPIRC kezében kalapács.)

MISI: Te Sipirc, minek neked az a kalapács?

SIPIRC: Fegyverünk a szerszám, sarló, kalapács, az a mi igazi fegyverünk.

MISI: Meg a csákány.

SIPIRC: Ezzel mégsem fogod ledönteni a kolosszális Sztálin elvtársat. Szilárdan áll a lábán. Bronzból öntötték. Sok régi szobor összetört anyagából összeolvasztották. Ledönteni? Nem is próbálok. Majd a többiek. A térgyínél vágják át a lábát, a csizma fölött. Ott is vastag, de mégis a legvékonyabb.

MISI: Több eszed van, mint gondoltam. Valóban a lábánál kell kezdeni, holott a közmondás aszongya: csak a fejit, hogy meg ne sántuljon. Én majd éppen a nyakából akarnék egy darabkát, nyakéknek. Ha már a hasán fekszik.

(Mindketten kimennek, de a közelben maradnak.)

(Kívülről):

- Az egyik térgyit már kinyitottuk.
- Mi van belül?
- Tán a sötét lelke.
- És a hasában, mi van?
- Meg nem emésztett millió mártír pozdorjája. Húzzátok!

SIPIRC: (Kívülről.) Nem akar ledőlni? Emberek, tegyetek le karórát az úttestre, majd lehajol érte a postarab-ló, az óra tolvaj. (Vigasság.)

MISI: (Kívülről.) Idevilágítsatok! Na, rajta! Mindkét térde lyukas már. Ne kézzel húzzátok emberek ezt a kínai csúzlit, hanem hurkoljátok a drótkötél végét a teherautóra.

Mindketten: Hórukk. Hórukk. (Reccsenés.)

MISI: Megcsókoltad a pesti aszfaltot Viszárionovics Dzsugasvili József, és most megcsókolhatod a seggemet is.

(Üdvrivalgás.)

SIPIRC: Micsoda napom volt, ez nem is igaz. Meló helyett felvonulás. A parlament előtt lampionos parádé. A rádiónál hajcihő. Csak egy hiányzik: a nagy hacacaréban nem burkoltam még máma. Úgy hallom, Buda néninél mindig van beemelni való. Irány Ferencváros! Persze a focitréning ma elmarad.

4. jelenet. Szabad Nép

(A szín egyik felén betűkből kirakott felirat: SZABAD NÉP. SIPIRC és MISI bejönnek. SIPIRC lapos fogóval a kezében. Együttes erővel eltávolítják a kívánt betűket, hogy a feliratból csak ennyi marad: A NÉP. Kintről puskalövések hangzanak. A platformra korábban felhelyezett rádió megszólal, a FŐNÖK hangjával.)

FŐNÖK: Figyelem! Figyelem! A főváros különböző pontjain felfegyverzett bandák a rend bontására, a törvényesség megtörésére törekednek. Ezek a Népköztársaság megdöntésére készülő fasiszta csoportok, nyugati tőkés felbujtók szolgálatában állnak. Mivel a felbujtók több száz fiatalt is megméltéyeztek vagy megtevesztettek, a karhatalmi erők hajlandók átvenni a fegyvereiket a katonai parancsnokságon. A fegy-

vereiket 24 órán belül beszolgáltatók teljes amnesztiában részesülnek.

(A rádiószózat elhangzása alatt egy ágyúcső tolul be a színre. Csak a cső látszik. (Ez lehet kályhacső.) A FŐNÖK megjelenik a NORMÁSSal, fölmennek a rádiós emelvényre. Mindkettő kezében fegyver. Elbújnak, azaz lefekve köpenyt borítanak magukra. Kis szünet után JANKA, FERI és MISI bekúsznak a színre. Jankánál benzines palackok. FERI kezében zászló és egy szótár. A kívülről bemeredő tankágyú csöve megmozdul. JANKA feltérdel, rá akarja dobni a palackot, FERI visszatartja.)

(MISI a tank felé céloz és lő, viszont az emelvényen álló kettő rálő, megsebesíti MISIt, aki sebesült balkarral távozik. JANKA és FERI mereven néznek előre, kvázi a tankágyú csövébe. Ráterítik a csőre a magyar zászlót, aztán FERI egy fehér kendőt vesz elő, lobogtatja a tankágyú felé, majd ráborítja a csőre.)

FERI: Katonák, ne lőjetez ránk. Mi nem vagyunk fasiszták vagy reakciók. Szabadságot akarunk, mint ti is, orosz bajtársak. Tudjuk, volt összetűzés közöttünk, de úgy vélem, ti félreértettétek a helyzetet. Nekünk semmi bajunk a békés orosz néppel. Alig tizenegy évvel ezelőtt ti vagy apáitok, bátyáitok szabadítottatok meg bennünket a német igától, a náci rabságból. Ezért valóban hála járt nektek. De azóta korrup vezetők ültek a nyakunkra. Ellenük lázadunk föl. Kérünk benneteket, rögvest menjetez vissza a körletetekbe, és ott várjátok meg, hogy békés magyar-orosz tárgyalások véget vessenek a hadiállapotoknak.

(VENGERSZKIJ bejön, mintegy az ágyúcső mentén és szembeáll FERivel.)

VENGERSZKIJ: Te tudsz oroszul. Jól? Hogyan? Orosz rokonságod van?

FERI: Zdrászvuajte, kapitány elvtárs. Nincs orosz rokonságom. Apám, anyám magyar volt. De az egyetemen megtanultam oroszul. Nyelvész vagyok.

VENGERSZKIJ: Azt mondod, hogy nem vagytok fasiszták, reakciók. Nekünk azt mondták, hogy azok vagytok. Hogy meg akarjátok dönteni a szocialista rendet. Hogy a nyugati kapitalisták parancsára teszitez ezt. A városban fejtelenség uralkodik. Az ország vezetői azt kérték tőlünk, hogy fékezzünk meg titeket.

FERI: Az ávósokat kell megfékezni.

VENGERSZKIJ: Azok kicsodák?

FERI: A magyar nép kullancsai. Titkos rendőrök, kék egyenruhában, a legfelsőbb korrupció szolgálatában. A magyar Berija emberi. Néha civil ruhába bújnak.

VENGERSZKIJ: És ha így van, akkor is a leghelyesebb lenne, ha visszavonulnátok. Te vissza az egyetemre, ez a lány meg ahonnan jött.

JANKA: Mit mond ez a tényérsapkás?

FERI: Hogy a sapkagyárban a helyed.

JANKA: Neki meg a saját hazájában. Mondd meg neki tüstént: amint ő, meg a többi tankosok elindulnak hazafelé a sztyeppére, én is megyek haza Franzstadtba, a sapkagyárba.

VENGERSZKIJ: Mit mond?

FERI: Azt, hogy nektez semmi keresnivalótok nincs itt. Menjetez vissza a szép és nagy hazátokba. Ha azt támadják, védjetez meg. És hagyjátok ránk, hogy a magunk dolgát mi intézzük. Pasli damoj.

VENGERSZKIJ: Itt valami gyökeres félreértés van. Jelentést teszek a parancsnokságon.

(Eközben nem veszik észre, hogy a NORMÁS mögójük lopakodik, pisztollyal a kezében.)

NORMÁS: Fel a kezekkel!

(A következő fél percben egy bilincsel összekapcsolja a két fiatal csuklóját és egy központi póznához köti őket, a pányvát hosszúra eresztve. A villany elhalványul. A NORMÁS eltávozik, a fiatalok leülnek. az ágyúcsövet visszavonják.)

JANKA: Fölrobbanhattam volna azt a rohadt tankot. Elmagyarázták, hol van a benzintartálya. Érdemes volt visszatartanod engem? Most eggyel kevesebb páncélszörny lenne Budapesten.

FERI: Egy rövid ideig. Aztán jönne helyébe, helyette tíz másik. Néhány meztelen Dávid, állig felfegyverzett Góliátok ellen.

JANKA: Talán jobb lett volna, ha tankagyú töltelék vagyunk, mint végítéletre váró sittesek. Mire megyünk így?

FERI: Fel a fejfel, Janka. A fogság még nem jelent véget. És minden rosszban van valami jó.

JANKA: Mi a jó? Most mi?

FERI: A közelséged.

JANKA: Még van kedved viccelni. Kurva rossz helyzetben vagyunk. A béka segge alatt, bilincsből. Innen élve nem szabadulunk.

FERI: Azt hiszem, van megoldás a szabadulásra.

JANKA: Nagy hívő vagy, te Feri. Hogy is mondjátok, ti műveltek? Oblimista, vagy mi a csuda vagy.

FERI: Valóban. Optimista vagyok és hívő. Azt hiszem, hogy ha a szovjet tisztok, altisztek megértik, mit akarunk, átállnak hozzánk. Mint tette ezt Pölsenberg Ernő, osztrák tábornok 1848-ban. A szovjet katonák is megértik, hogy minden ország katonája menjen a saját hazájába. Tudják, hogy itt idegen földet taposnak. Megmondtuk annak a kapitánynak, nem? És az jelenteni fogja.

JANKA: Hát én nem vagyok hívő. Nem ismerek vagy tudok közel annyit sem, mint te, de azt tudom, hogy a törököt nem lehetett innen, Magyarországról egyszerűen kimuzsikálni. Hogy mondják azt, aki így gondolkodik, mint én?

FERI: Pesszimista. Hitetlen. Csakugyan az vagy? Fenéig kételkedő? Remélni sem tudsz a dolgok, a dolgunk jobbra fordulásában? Hogy kimennek az oroszok, és nem jön be senki?

JANKA: Nem hiszek, nem remélek. Nem hiszek semmiben, senkiben. Talán a húslevesben és a kényelmes cipőben.

FERI: Levest majd főz anyám. Cipőt majd együtt választunk. De most nagyobb dolgokra gondolok. Istenben sem hiszel?

JANKA: Benne pláne nem. Őt a papok találták ki, hogy kenetteljes és kényelmes foglalkozásukat folytathassák. Istent, mint illúziót odapingálták az égre. Ha lenne égi főfelelős, aligha hagyná a sok embertelenséget. Az ártatlanok kínzását, kivégzését.

FERI: Meg vagy keresztelve?

JANKA: Meg én. A Regnum Marianumban csurgatták rám a keresztvizet. Abban a templomban, amit lebontottak, hogy a Sztálin szobrot fölépíthessék.

FERI: És mégsem hittél benne sohasem?

JANKA: Hittem Istenben. Hőn imádkoztam hozzá, hogy mentse meg Gusztit, aki a földi sátán kezébe került. Isten rám se hederített. Talán meg sem hallotta a kérésem. Azazhogy: nincs Isten, tehát nem hallhatta meg.

FERI: Vagy más célja volt veletek. És ki volt az a Guszti? Szeretted?

JANKA: Nagyon szerettem. A vőlegényem volt. Úgy volt, hogy 1952 karácsonyán összeházasodunk. Keserűségemben karikagyűrűmet a Dunába hajítottam.

FERI: Akkor hány éves voltál?

JANKA: Tizennyolc. Éppen nagykorú. Augusztusi vagyok. Szent István nap után jöttem a világra.

FERI: Velem egy évben születted, fél évvel később. Mi történt a Gusztival?

JANKA: Kivégezték. Katona volt, a Kinn a bárány, benn a Farkas elvtárs villáját őrizte. Az őrség parancsnoka, aki gyűlölte a rendszert és kiszolgálóit, hamarjában és bőszen elhatározta, hogy Farkassal végezni kell. A tizedesi rangban lévő Gusztinak ebben aktív szerepe nem volt, de tudott a dolgról. Aztán a helyettes altiszt, egy törzsőrmester, betojt a nadrágjába. Vallott egy rutinvallatáson. Az őrséget befogták. Volt egy titkos – hogy is mondjam, véisztörvényszéki – tárgyalás, ahol hirtelenjében mindenkit halálra ítélték. A főkolomposokkal azonnal végeztek, Gusztiékkal néhány hét múlva. Engem is befogtak, aztán, mivel nem osztottam, nem szoroztam: kiengedtek. Hát ennyi.

FERI: Ennyi éppen elég. (Megsimogatja a lányt.) És azóta koplalsz?

JANKA: Hogy értsem ezt?

FERI: A szerelemben.

JANKA: Igen. A szerelemben azóta koplalok. És te?

FERI: Volt egy barátnőm a nyár közepéig. Felettébb csinos lány, a szocialista divatot mutatta be. Akkor aztán, az ünnepségen, augusztus 20-án elcsábította őt egy ávos hadnagy. Pénze volt, mint a pelyva és cuccokat vett Irénkének. Levette a lábáról. Én pedig csóró voltam és vagyok.

JANKA: És nem akartad leszúrni azt az ávost? Aludttej van benned vér helyett?

FERI: A leszúrás eszembe sem jutott. Mit bántsak én egy senkiházit? És ha Irénke nem tudott megbecsülni engem, akkor bizonyosan nem is érdemelt meg. Punktum.

JANKA: Mindig ilyen bölcs vagy és mindenben? És egy kicsit nagyképű is?

FERI: Jobbára. De nem mindig és nem mindenben. Nem, ha átmelegszik a szívem tája. Akkor nem vágok fel a szerénységgemmel.

JANKA: Például mikor nem?

FERI: Például most sem. Egyre inkább átmelegszem és bennem minden nedv forró vérré változik.

JANKA: Nem tudok messzebb menni tőled, vagy elhúzódni, mert össze vagyunk kapcsolva. Kéz a kézhez.

FERI: Édes bilincs. Soha jobb kötelék.

JANKA: Ne marhaskodj. Inkább mondd el, miért nem lóttél a tankra, miért prédikáltál az orosz kapitánynak. Miért akadályoztál meg engem abban, hogy kifüstöljem őket?

FERI: Mert ha egyet kilövünk a páncélos szörnyetegekből, helyette jön száz másik. Bosszút állnak bajtársaik vesztén. Inkább ki kell fogni a szelet a vitorlájukból, le kell szerelni agresszív indulataikat. A csaholó magyar pulikutya – ezek vagyunk mi – nem tud végezni az orosz medvével. Parancsra cammognak, ímmel-ámmal lőnek ránk, de ha felbőszítjük őket, vérbe fogják tiporni ezt a forradalmat.

JANKA: Nem értek veled egyet, nem osztom bölcsességedet. Minél nagyobb kárt okozunk nekik, annál inkább gondolkodni fognak azon, megéri-e nekik a további harc. Eltakarodnak.

FERI: Nem valószínű, hogy gondolkodni fognak, illetve előbb visszalőnek, aztán gondolkodnak. Annyiban azért igazat adok neked és mindazoknak, akik fegyvert fognak: ha megtámadnak, akkor védekezni kell. Foggal, körömmel.

JANKA: Ha megdobnak kővel, dobj vissza páncélököllel. Ha rád lőnek ágyúcsővel...

FERI: (Megcsókolja JANKA kinyújtott kezét.)

JANKA: Ez az első kézcsók, amit életemben kaptam.

FERI: Nem fáj?

JANKA: Ellenkezőleg.

FERI: (Újra kezét csókol, de most már sorozatosan föl a könyékig.) Íme, a második és a sokadik. És ennek a többszörösét érdemelnéd.

JANKA: Alig ismerlek, és már lopakodsz felém. És nincs erőm, módom és hajlandóságom elfutni.

FERI: (Fölkel, meghajol.) Buda Ferenc egyetemista, nyelvész tanonc. Kocasportholó. Kenus. Édesanyjának kifutó fiúja. Egy mesterszakács félárva fia. Pacifista.

JANKA: Szakács volt a faterod? Az én két őszám pék. Az anyám meghalt. Te viszont, ne tagadd, te tanult krapek vagy. Ha nem lennének összeláncolva, szóba sem állnál velem.

FERI: (Hévvél.) Ez hazugság, rágalom! Csakis veled állnék szóba. Te vagy az a lány, aki a kanócomat föllobbantotta. És egyfolytában égek.

JANKA: És talán a fejedben a tudomány... Az is nyom a káderlapon.

FERI: Az egészet odaadnám a szerelmedért. Tudom, az enyém olyan gyors volt, mint a futótűz. De most száguld velünk az idő. A forradalom felgyorsít mindent, az érzéseket is.

JANKA: Te cukkolsz engem. Az átverés legkegyetlenebb fajtája a tettetett szerelem. Ott támadsz meg, ahol szinte védtelen vagyok.

FERI: Tettetett? Tudod, mit mond az olasz?

JANKA: Honnan tudnám?

FERI: Az olasz azt mondja: ti voglio bene, jól akarlak. És kiállom akár a tűzpróbát is érted.

JANKA: Az mi? Valamilyen buta játék? Én nem kívánom...

FERI: (Szabad kezével zsebéből kivesz egy pakli gyufát, egyet meggyújt, és a lángot megbilincsel kezéhez tartja.) Amíg leég.

JANKA: (Elcsapja) Bolond. Bolond vagy. (Magához húzza a fiú fejét, és hosszan megcsókolja. Lefeksznek, szoroson egymás mellé, és szerelmeskednek, oly módon és olyan sokáig, ahogy azt a rendező jónak látja.)

FERI: (Felocsúdik.) Tudom, az első szerelmet nem pótolja semmi, de egy második is lehet mély és igaz. Minél nehezebb a helyzetünk, annál mélyebb és igazibb.

JANKA: Mi a szándékod velem? Ha egyáltalán van olyan, s nemcsak az alkalom szülte ezt a koslató tolvajt.

FERI: Először az, hogy megtudjam, olyan komolyan veszel-e engem, mint én téged. Vagy mondjuk, csak fele olyan komolyan.

JANKA: (Enyhén gúnyolódva.) Éltem folytatását tán már önnel látom. Egy életem, egy halálom, maga lesz a párom.

FERI: A halálra ne gondoljunk most, csupán az életre. Tudom, hogy mindez, ami itt megy, ami most megy körülöttünk, az gyakorta halállal végződő dolog lehet. Ám ha vigyázunk magunkra, meg egymásra, az életre, akkor az egyelőre bizonytalan jövőre szavazunk.

JANKA: Uram, hogy mondja az a tucatnyi plakát? Szolidáris. Nos, én máris önnel vagyok szolidáris. Rendben? Levett a fejemről, elcsavarta a lábam. Vagy fordítva. És most, hogy megtudta, én is komolyan veszem önt, hogyan tovább?

FERI: Megvárjuk a dolgok kimenetelét, együtt, kéz a kézben. Aztán, az év végén államvizsgázom és a tanárom ígérete szerint állást kapok egy szótárkészítő kollektívában. És tüstént összeházasodunk. Te pedig esti iskolába iratkozol, hogy letedd az érettségit.

JANKA: Azt mondd, összeházasodunk? (Ismét összefonódnak. Amikor kibontakoznak, FERI feláll és előveszi a gyufát.)

FERI: Van egy ötletem, hátha beválik. (Meggyújtja a gyufát, és azzal a kikötő pányvát. Ez egy ponton papírfonatú, így meggyullad, elég. Megszabadulnak, elfutnak.)

5. jelenet. Szovjet tanácskozás

(VENGERSZKIJ jelentést tesz RUSZKOVnak, mindketten a színre jönnek.)

VENGERSZKIJ: Ezredes bajtárs, a helyzet nem éppen rózsás. Huszonegyedikére virradólag az egész hadosztály bevonult Budapestre. Tankjaink végigdübörögtek a Rákóczi úton. A Nemzeti Színháznál mondhatni, szép ünnepélyt találtunk. Az újságpalotát megmázták egyes egyének. Nemigen törődtünk velük. Viszont a Körúton és a Kossuth Lajos utcában a tömeg – mindkét helyen több százán voltak – tüzet rakott szovjet könyvekből és hanglemezekből. Nem láttam tanácsosnak kiszállni, beavatkozni, hiszen ezt a tömeg kihívásnak vehette volna, de megálltam Vlagyimirral és néztem a máglyát a tanktoronyból. A Körúton három nő körültáncolta az égő könyveket, énekeltek és kiáltoztak. Két tankkal a Kiskörútra fordultunk, a Nemzeti Múzeum sarkából ráláttunk – habár messziről – a rádió ostromára. Nem támadtunk. Bennünket támadtak. A Körúton, a Corvin mozi előtt egy részlegünk vélhetőleg tányéraknára akadt. Két tankunk megállt, az egyik őrmester kiszállt, közelebbről megvizsgálta a dolgot. Lelőtték. Aztán benzines palackok dobálásával felgyújtották az első tankot. Hárman benne égtek. A második tank elhátrált, megmenekült. A később odaküldött két páncélautóból is egyet kilőttek a moziban rejtőző felkelők. Honnan szerezték a páncélöklöt, nem tudom.

RUSZKOV: Egyéb veszteségek, nyereségük?

VENGERSZKIJ: Itt tartózkodásunk másfél napja alatt elvesztettünk még egy páncélost, két páncélautót, egy tisztet, két altisztet, nyolc közkatonát. A hadosztályból tíz embert a Thököly kórházban ápolnak.

RUSZKOV: Elég súlyos a helyzet, de nem reménytelen. Parancsolom, hogy ezen túl minden fegyveresre löni kell – akár tüzelnek ránk, akár nem.

VENGERSZKIJ: Ruszkov bajtárs! Ezt a parancsot tankjaink legénysége már előlegezte. A felkelőknek harminc-negyven halottjuk van – esetleg több. Továbbá: kétféle magyar fegyveres van, a felkelők és a kékparolisok. Az utóbbiak a rendszer emberei.

RUSZKOV: Igaz, igaz. Rájuk ne lőjenek. Egyébként nagyon fontos a magyar Parlament védelme. Az valójában a magyar kormány legitim főhadiszállása. Semmiképp nem szabad megengedni, hogy a felkelők fegyveresen, vagy felvonulók fegyvertelenül behatolhassanak oda.

VENGERSZKIJ: Intézkedem, hogy a Parlament előtt öt T34-es állomásozzék. Én magam a Vlagyimirben leszek, a tér közepén. Meg kell azonban mondanom, hogy megítélésem szerint itt többről van szó, mint a Nyugat uszította felkelésről. Imperialistával amúgy sem találkoztunk, fiatal magyarral annál többel.

RUSZKOV: Hát miről van szó? Kik támadják a szocializmust?

VENGERSZKIJ: Beszéltem oroszul jól tudó magyar diákokkal. Szocialista volt mindegyik. Azt állították, hogy

a szovjet-magyar békeszerződés szerint nincs jogunk fegyveresen Magyarországon tartózkodni. Hogy menjünk haza és védjük saját hazánkat. Azt mondták.

RUSZKOV: Veszélyes hírokat penget, Vengerszkij kapitány. A katona parancsot teljesít. A parancs a magyar felkelés leverése. Megértett engem?

VENGERSZKIJ: Igenis. (Mindketten elsietnek.)

6. jelenet. ELTE

(Az egyetem egyik szobájában vagyunk, középen asztalka, két oldalán egy-egy karosszék. Az egyikben FERI ül.)

FERI: (Hangosan olvas.) MAGYAROK! Dicsőséges forradalmunk távolról sem fejeződött be. A veszély nem vonult el. A magyar nép egyöntetű követelése és kormányunk ismételt nyilatkozatai nem minden oldalról találtak megnyugtató visszhangra. A szovjet csapatok még nem kezdték meg a kivonulást hazánk területéről! Ezért készen kell állnunk, olyan egységbe kell forrnunk, amilyenbe a forradalom napjai kovácsoltak bennünket. Tegyük félre a pártoskodást, amely a nemzeti erőket megosztásához vezet! Az egyetemi ifjúság felhív minden pártot és csoportosulást, hogy szűkebb pártterületeit ideiglenesen félretéve a forradalom és a nemzeti szabadságharc győzelméig minden erejével nemzeti egységünk és védelmi képességünk erősítésén munkálkodjék! A független, szabad MAGYARORSZÁGOT csak valamennyi magyar összefogása teremtheti és mentheti meg!

JANKA: Szép. Olyan szép, mintha nem is én gépeltem volna, ezzel a két sapkaformáló mutatóujjammal. Csak azt tudnám, milyen messzire jut el innen, Budáról a kiáltvány az Ifjúsági Rádió hangján. A Hármas-határ-hegyig vagy az osztrák határig? Kelet felé esetleg Záhonyig is?

FERI: Addig, amíg nyitott fülekre talál, addig hatol. És akik nem hallgatják a rádiót, azoknak átadják az üzenetet, szájról szájra.

JANKA: Hol jártál korábban?

FERI: Hát, hogy úgy mondjam, vendégeskedtem az Üllői úton, egyrészt a Corvin közben, másrészt onnan egy kőhajításnyira, a Kilián laktanyában. És te, amióta tegnap láttalak?

JANKA: Láthatod, eljöttem a randevúra, amit megbeszéltünk. Igaz, mire ideértem, már majdnem beesteledett. Persze megszűnt az amúgy is be nem tartott kijárási tilalom.

FERI: És a fegyverviselés? Úgy látom, az elkobzott fegyvered helyett újat szereztél.

JANKA: (Saját övére fűzött pisztolyára néz.) Erről ma már nem beszél senki. Az ávosok végül is illegálisak, az oroszok még inkább.

FERI: A korábbi fegyveredet elvették. Minek új fegyver?

Janak: Mert nem hinném, hogy az ÁVH ukmukfukk felszívódott és a szovjet hadsereg meg elszívárgott volna. Fegyvert hordok, kellő óvatosságból.

FERI: Vigyázz csak! Szóval hol szerezted ezt a pisztolyt?

JANKA: A Madách téren. Ott szereztem. Tudod, az Ágnes nénit látogattam. A kivégzett Guszti édesanyját. Még békeidőben sem mer kilépni az utcára, legfeljebb a Kiskörúton a pékig, meg a hentesig. Őt is meg-ráncigálták ötvenkettőben. Azóta megállíthatatlanul remeg az álla. Szóval fölpackoltam egy vekni kenyeret, egy pulykatojásnyi gomolyát és kétarasznyi parasztkolbászt, felvittem mindezt neki, hogy ne éhezzen szegényke.

FERI: Jól tetted. Leánycserkész jócselekedet lehetne, de hát Rákosi pajtás eltörölte a cserkészetet. Ám a pisztoly. Csak nem azt akarod mondani, hogy a kajáért cserébe megkaptad tőle Guszti egykori szolgálati pisztolyát?

JANKA: Na ne! Ne marháskodj Feri. Amit mondasz, viccnek is rossz. Hisz tudhatod, hogy a letartóztatás-sal egyidőben történik a lefegyverzés. Tehát szó sincs róla. Az történt, hogy amikor kiléptem a Madách házból, ahol Ágnes mama lakik, a Madách téren találtam magam és azon nyomban belebotlottam egy kalauzba.

FERI: Járt a 49-es villamos?

JANKA: Nem tudom, mert a kalauz sem járt. Ott feküdt a téren, a kövezeten, kihűlve és mereven, vállán a táskája, abból, mint a bőségszaruból, kihullott villamosjegyek. A kalauz fiatal volt, a feje véres, mellette a sildes sapkája is. Jobb kezében pisztolyt markolt, ujjait alig bírtam lefeszíteni. Táskájában megtaláltam a pisztolygolyókat. (Ezeket most saját táskájából veszi ki és mutatja FERINEK.)

FERI: Nem lesz rájuk többet szükséged, sem a pisztolyra, sem a golyókra. Tedd el őket! Sőt, beledobhatod az egész cuccot a szemétaknába. Most a békés munkában segítsél.

JANKA: Menjek vissza a sapkagyárba? Ott napok óta áll a meló.

FERI: Nem. A szomszéd szobában van a Gestettner.

JANKA: Az mi?

FERI: A sokszorosító gép. És ott van egy írógép is. Úgy tudom, tanulsz gépelni.

JANKA: Nem rágalom, tényleg tanulok. Láthatod. A kiáltványt is jól legépeltem.

FERI: Diktálás után is tudsz gépelni?

JANKA: Ha a nehezebb szavakat kibetűződ nekem.

FERI: Kibetűzőm. Ki-be tűzőm. Nos, hozd át a gépet. És egyben megtudod, mi járatban voltam az Üllői úton.

JANKA: (Kimegy, visszatér az írógéppel, abban papírral.)

FERI: (Diktál) Immáron megszületett az egyetértés a Corvin köz ifjú harcosai és a Kilián laktanya katonái között.

JANKA: (Megáll a gépelésben.) Kilián. Hány I-lel?

FERI: Egy I-lel. Folytasd. Délben a Kilián laktanyában ebédeltem, Gosztonyi Péter hadnagy meghívására,

aki, hogy úgy mondjam, Maléter Pál páncélos ezredes egyik, talán a legaktívabb szárnysegéde. Az ebéden részt vett a szomszédos Corvin köz egy kiküldöttje, név szerint Kováts Pál. Ezt a Kovátsot ts-sel írd! A Corvin köz fiataljainak zömét gimnazisták és egyéb középiskolások teszik ki, vannak köztük ipari tanulók is, a vezetők között agronómusok, műszaki emberek, vállalati beosztottak. A Kilián zömét újoncok adják, tényleges katona ott aránylag kevés van. Ezeknek a java a forradalom ellen kivezényelt páncélos osztag, mely vezetőjükkal, Maléter Pállal együtt átállt a forradalom oldalára. Majd némi félreértés tisztázása nyomán, melynek során a Corvin köziek vezetője, Pongrácz Gergely kezét rázott...

JANKA: Egy szó a kezét rázott vagy kettő?

FERI: Kettő a kéz, tehát két szó lenne a helyesebb, de azért írhatod egybe is, ha akarod. Folytatjuk. Tehát kezét rázott Maléter ezredessel. Mármint Pongrácz Gergely. Ketten, ha együtt nem is, de egymás mellett hatásosan védekeztek a szovjet támadók ellen. Jómagam 22 tankot, illetve kilőtt páncélautót számoltam meg a környéken. A közeli Tűzoltó utca bejáratát is eltorlaszolta egy ilyen ártalmatlanná tett szörnyeteg. Úgy mondják, ott Angyal István a parancsnok. Vele nem találkoztam. Most hallgatnak a fegyverek, de a védelmi erők tovább is készültségben állnak.

JANKA: Látod! Nem dobták el a fegyvereiket a szemétknába.

FERI: Hogyisne! Abba nem férnek el a tankok. Még az ágyúk sem.

JANKA: Már megint marháskodol. Na jó. (Befejezve a gépelést, kimegy gestettneezni. Közben FERI telefonál.)

FERI: Anya? Figyelj csak... Hogy aki kardot fog, azt mondod, az kard által vész el... Igen, igen, tudom. De ne izgulj, nincs fegyverem. Nem is lesz. Tudod, békepárti vagyok. Amolyan forradalmi pacifista. De nem ezért telefonálok. Ma éjszaka bennmaradok itt, a bölcsészkaron. Sok a munka. Itt alszom. Holnap látlak... És még egy. Ha a kardot rántó kardtól vész el, akkor ez elsősorban az oroszokra érvényes.

JANKA: (Visszajön egy nyaláb sokszorosított anyaggal.) És most mondd meg, miért kellett ezt a tudósítást sokszorosítani, ha amúgy is bekerül az újságokba?

FERI: Mert az újság az Egyetemi Újság. Majdnem kizárólagosan egyetemisták olvassák, meg talán az itteni tanerőből néhányan. Viszont, ha a tudósítást röplapként is terjesztjük, értesül tartalmáról az utca népe. Mivel már sötét van, a szétosztásra holnap kerül sor. Most elég a keccselésből, tegyük el magunkat holnapra.

JANKA: Hol? Itt ágyak és hálóterem is vannak?

FERI: Ez itt a hálóterem. Két összetolt karosszék lesz az ágyunk. Elférünk benne, mert sok jó kis helyen is elfér. (Összetolják a karosszékeket, elhelyezkednek. A lámpák elhalványulnak.) Amit tegnapelőtt mondtam, az ma is érvényes.

JANKA: És amit én feleltem rá, az is. (Felső gönceiket kidobálják a fekhelyükről.) Várjál csak, Feri, ne siess. Kérdezni szeretnék még két dolgot, ami nem hagy békén.

FERI: Rajta. Bár mondtam, hogy ma már több munkát nem vállalok. Szellemi melót sem. Rád fáj a fogam.

JANKA: Jó, jó. De azért mondd meg, ha a forradalom után összekerülünk, hol fogunk lakni? Engem kido-

bott az apám.

FERI: Nálunk. A kéglí tágas. Három szobánk is van. Anyáé az egyik, enyé a másik, apáé volt a harmadik. Mióta ő nincs, a mosott ruhát tartjuk benne. Az majd elkerül a sifonérba és te elfoglalod a szobát.

JANKA: (Átöleli, megcsókolja, majd enyhén nógatja.) Feri. És a másik dolog. Te igazán hiszen abban, hogy a forradalom a győzelem útján halad?

FERI: Igazán hiszek benne. Ez az a történelmi pillanat, amikor Magyarország és a magyar nép sorsa jobbra fordul.

JANKA. Nézd, én csak nyolc általánost jártam ki, meg elvégeztem két tanfolyamot. Amiről én az iskolában tanultam, az a múlt volt, amelyben mi, magyarok számos csatát nyertünk, derék hőseink voltak, viszont minden háborút elvesztettünk.

FERI: Ez csak amolyan körülbelül igazság. Mohács előtt a magyarok a háborúk javát megnyerték. Mohácsnál, igen, elveszett a nemzet színe-virága és a magyar függetlenség. Ám a török mégsem tudta meghódítani az egész országot. Felül és nyugaton egy vastag karéj megmaradt királyi Magyarországnak, Erdély pedig fél-független lett.

JANKA: Na jó. Egyszer aztán kiment a török és beözönlött az osztrák. Valahány évig Rákóczi ellenállt, aztán seregét levágták. Nem így volt?

FERI: A török nem ment ki, hanem kiűzték. Először ereje egy részét lemarták a magyar végvári katonák. Aztán 1686-ban egy, a magyarokkal is fölerősített nemzetközi sereg verte ki a törököt Budáról. Nos hát Rákóczi. A baj ott volt, hogy a francia támogatókat elpáholták az angolok. Rákóczi önmagában nem volt elég erős és hadseregét végül jobban megtizedelte a pestis, mint az ellenség!

JANKA: És aztán minden, minden elveszett. A '48-as szabadságharc és végül a két világháború. Jól mondom?

FERI: Ez utóbbi kettőt ne igazán számítsuk. Nem önállóan hadakoztunk, hanem kényszerűségből benne voltunk egy német-osztrák irányítású hadviselésben. 48-49 a mi háborúnk volt, de a végén már két hatalommal, az osztrákkal és az oroszokkal szemben. Ám, ha az veszteség is volt, lassan, nívós munkával, passzív ellenállással megnyertük a békét. 1867-ben Magyarország és Ausztria egyenlő hatalom lett. Nem akármilyen két évtizeddel a vérveszteség után európai nagyhatalom. És ez is a szabadságharc következménye volt.

JANKA: Szép, szép. De Trianonról is tudok, amikor az ország kétharmadát elvették.

FERI: Igen, Trianon nagy vereség volt. De meglásd, egyszer majd belestimmelünk egy olyan államszövetségbe, ahol mint a mozaik kockákkal befedett tér, kirajzolódik minden, ami magyar. Kulturális nagyhatalom leszünk.

JANKA: És addig?

FERI: Addig megvédjük, megtartjuk, ami a miénk, mint Dobó István Eger várát.

JANKA: Tehát te is vívni fogsz?

FERI: Igen, most a te váradat akarom megvívni.

JANKA: Azt nem kell megvívni. Leeresztem a felvonóhidat. Aztán tárt kapukat döngethetsz.

(Maradék ruhaneműiket kidobálják az összetolt karosszékek mélyéből és eltűnnek a rögtönzött fekhelyen.)

7. jelenet. Vértüdő

(Az ágyúcső ismét belóg a színpadra. Nekidől VENGERSZKIJ, cigarettázik. FERI jön egy orosz nyelvű kiáltvánnyal a kezében.)

FERI: Kapitány bajtárs. Hoztam egy kis olvasnivalót. Mi, diákok gyártottuk, én fordítottam oroszra. És kifejezi a magyar fiatalok többségének akaratát.

VENGERSZKIJ: Kérem, ne próbáljon bratyozni velünk. Különösen velem ne, aki ütegeparancsnok vagyok. Ráfizethetsz és ráfizethettek erre a közeledésre. Az orosz katonáknak meg van tiltva, hogy a magyarokkal beszéljenek.

FERI: Annyit azonban megtehetsz, hogy a kiáltványt elolvasod? (Átnyújtja a nyomtatott papírt.)

VENGERSZKIJ: (Hangosan olvas.) „Itt a magyar egyetemisták szólnak a szovjet katonához. Elég a vérengzésből. Szovjet és magyar embervér egyaránt folyt. Miért? Egy félreértés következtében. Az orosz és a magyar nép nem ellenségei egymásnak. A magyarok nem a szovjet katonák ellen akarnak harcolni, hanem az önkény ellenében igyekeznek megvédeni hazájukat. Hruscsov elvtárs a 20. kongresszuson felfedte a zsarnok Sztálin túlkapásait. Embermilliók pusztultak el miatta. És mi lett a sztálinistákkal? Magyarországon jóformán semmi. A legközelebbi közelmúltig Rákosi Mátyás uralta a hazai mezőnyt, hóhér módjára lőtte le, akasztotta fel, záratta be legjobb magyar kortársait. Nagy pusztítást végzett a magyar kommunisták között – szektásoknak bélyegezte őket – és Rákosit mindenben segítette Gerő Ernő, aki a szovjet páncélos haderőre akar támaszkodni, hogy a magyar szabadságot, szabadságvágyat elnyomja. Ne legyetek az önkény eszközei. Kérünk benneteket, szovjet bajtársak: ne lőjetek ránk, ha felvonulunk; mi súlyba helyezük fegyvereinket. Új miniszterelnökünk, Nagy Imre, már tárgyal a szovjet politikai vezetéssel a teljes és korlátlan fegyverszünetről. Tudjuk, ti nem vonulhattok el a magatok szakállára. De kérek benneteket, ne lőjetek. Várjátok meg a politikai megoldást.”

VENGERSZKIJ: Ami engem illet, hm. Ami az én ütegemet illeti, hm. Hát, hm. Igen. Az apám a Gulágon végezte, és csak azért vettek fel hadiiskolába, mert anyai nagyapámnak megvolt a Vörös Zászló érdemrendje. Nektek viszont csak azt tudom mondani, ne provokáljatok. Tegyétek el lyukas zászlótokat. Ne énekeljetek, üvöltözzetek az utcán, amikor szovjet hadijárművek közelébe értek. És főleg, ne próbáljatok bratyozni a szovjet tisztekkel, mert jóval durvább fogadtatásban részesültök részükről, mint részemről.

FERI: Elképzelhető, hogy a röplapot megmutasd a főnöködnek, a hadosztályparancsnoknak?

VENGERSZKIJ: Elképzelhető, hogy megmutatom. De el nem tudom képzelni, hogy nála ez a röplap kedvező fogadtatásban részesüljön. A legjobb esetben összetépi.

FERI: A jövő egyetlen esélye, hogyha tárgyalunk egymással és nem lövünk egymásra. Társaimmal voltunk a szovjet követségen. Ott volt a Pravda pesti tudósítója is. Azt is megtudtuk, hogy jelenleg két szovjet vezető van Pesten, Mikoján és Szuszlov. Nagy Imrével és Kádár Jánossal tárgyalnak.

MISI: (Érkezik, és ő is nekidől az ágyúcsőnek.) Zdrásztvujtye tovaris!

VENGERSZKIJ: Hát te is tudsz oroszul?

MISI: El tudom mondani, amit akarok. Az egyetemen kötelező tantárgy az orosz. Talán éppen azért, hogy egymással fegyvertelenül beszélhessünk. Egy újabb, nagyméretű békefelvonulást tervezünk. A szovjet nagykövet, Andropov is a béke és nem az erőszak embere. Tudja, hogy az Egyesült Nemzetek is támogatnak bennünket.

FERI: (MISIhez) Jól nézünk ki azzal a Kádárral. Hol Rajk mellé állt, hol elárulta, hol mint feltámasztott funkcionárius, virította magát.

MISI: Nem fog velünk fölvonulni! De talán Nagy Imre...

VENGERSZKIJ: Ne tegyék, az Isten szerelmére. Ne vonuljanak fel. Ne. Mindnyájuk épségét teszik kockára.

FERI: Az Isten szerelmére, azt mondta? Hisznek Istenben?

VENGERSZKIJ: Én igen. Bár ez nem magukra tartozik. De biztosítom arról, hogy a hadvezetés keményen ateista. Fölöttesem, Ruszkov ezredes, csupán a fegyverek erejében hisz. Ez a valódi szovjet ideológia.

JANKA: (Megjelenik, vállán karabéllyal) Szemet szemért, fogat fogért.

FERI: (Odaugrik hozzá.) Tedd le azonnal! Dobd el a puskád.

(A háttérben RUSZKOV hangja hallatszik.)

RUSZKOV: Vengerszkij kapitány, azonnal tartóztassa le azt a fegyveres nőt!

(A háttérben a FŐNÖKnek, azaz a lány apjának hangja hallatszik.)

FŐNÖK: Janka, tüstént tedd le a fegyvert és fuss el, olyan gyorsan, ahogy bírsz.

SIPIRC: (Beszalad.) Janka! Ez megint csak egy átverés. Megszívat a Főnök. A sapkagyári brigád helytáll. Tudjuk, hogy itt vérre és nem babra megy a játék.

JANKA: Nem futok el. Amíg ők nem futnak el páncélosaikkal, én sem futok. Maradok.

(A FŐNÖK berohan és megpróbálja elvenni a puskát lányától. A dulakodás közben a puska a földre esik. SIPIRC fölveszi, nem céloz vele, hanem magasra tartja, mint egy zászlót. RUSZKOV hangja a háttérből.)

RUSZKOV: Tűz!

(A háttérben eldördülnek a fegyverek. A sorozat leteríti JANKÁT, a FŐNÖKöt, SIPIRCet, VENGERSZKIJ kapitányt. FERI, MISI elfutnak.)

(Harmincöt másodperc szünet. Aztán felhangzanak, másfél percre, az Eroica ütemei.)

III. FELVONÁS

1. jelenet. Vérbe tiport forradalom

(A villany mindenütt kialszik. 30 másodperc után éktelen dübörgés hallatszik kívülről /ágyúdörgés magnetofon szalagon/. Amikor a színpadon újra fény dereng, FERI, MISI emelkednek fel fekhelyeikről, egy darabig össze-vissza futkosnak, majd egy-egy göncöt magukra húznak, amikor /Nagy Imre magnetofon hangjával/ megszólal a rádió.)

„Itt nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével.”

FERI: Kenyeret kell vennünk, amíg lehet. (Gyázkarszalagot visel.)

MISI: És zsírt is. (Gyázkarszalagot visel.) Úgy értesültem, Király Béla osztaga egy ideig ellenállt, aztán nyugat felé szorultak. Egy sávon még folytatják a reménytelen küzdelmet, a szétmorzsolódó katonai védelmet.

FERI: Jól látom? Egy úgynevezett szocialista ország, a Szovjetunió, hadat visel a szocializmus országával, velünk, a hazánkkal?

MISI: Ha a szovjetek szocialisták, akkor én inkább a feudalizmusban kívánok élni. Vagy az ősközösségben.

FERI: Kíváncsi vagyok, mit szól mindehhez Kádár János, aki még pár nappal ezelőtt kijelentette: „Ha viszajönnek a páncélosok, én pusztá ököllet megyek nekik.”

MISI: Talán éppen egy tank belsejében ül Jánosunk, és onnan kukorékol kifelé. Hallottátok frissen sült rádiószózatát: Ő a forradalom, mi vagyunk az ellenforradalom.

FERI: Ha tudnám, melyik tankban ül a köpönyegforgató Kádár, e kései órában is fölpalackoznám magam és égő benzinnel fölbontanám azt a Kádár-tankot. Nincs undorítóbb az árulónál.

MISI: Lám, lám. Pedig te sohasem voltál az erőszak embere. Még egy pisztolyod sem volt. A szép szóra bíztad magadat. Én viszont? Rám vadászni fognak a kopók. El kell mennem innen, át kell surrannom a határon. Ha ez sikerült, üzenek.

2. jelenet. Katarzisz

(A színpadon egy hosszabb pad. A jobboldali vége vörös zászlóval-posztóval van letakarva. Azon ül a NORMÁS, kezében kötél, annak végén hurok. A pad bal oldali végét piros-fehér-zöld zászló takarja, azon ül FERI, fekete karszalaggal a karján.)

FERI: Diáktüntetés volt október huszonharmadikán délután, folytatását vérbe tiporták. Élve maradtam. Nincs kedvem élni ezután.

(FERI kezében két kis csokor virág. Az egyiket leteszi a pad alá.)

FERI: Kis Sipirc. Úgy tűntél el, ahogy éltél: csendesen és sebesen. A legfiatalabb voltál közöttünk, legel-

sőnek mentél el közülünk. Akit az istenek szeretnek, azt korán viszik el. (Előveszi a másik csokrot, szinte annak beszél.) Janka, szeretném tudni, hol vagy. Nem azt, hogy hol földelték el remek testedet, azt tudom. Fejfádat a temetőben minden nap – mint most is – meglátogatom. Azt is szeretném hinni, hogy nem hiába haltál meg, és nemcsak zsírért meg kenyérért, mely földi létünk tápláléka, hanem szellemi létünk folytatásáért is. Azért haltál meg, mert munkáslány voltál egy olyan Magyarországon, amelyik megpróbált talpra állni, de börtönőrei lebunkózták. Ti munkás lányok, frissek voltatok, mint a fű és a füvet a réten, együttes egészében nem lehet agyonnyomni. Újra fölágaskodik.

NORMÁS: (A kötél végét ráhurkolja a padra.) Nagy volt a pofájuk. Harsogtak, lövöldöztek, mondhatni a bolha vésszesen köhögött. Hol van az megírva, hogy a lumpenprolik, a söpredék beleszólhat a szocializmus ügyeibe? Megtoldva mindezt az undorító magyar irredentizmussal! Dönthet-e egy piszlicsáré kis nemzetecske a szocialista béketábor sorsa fölött? Nem az ugribugri, éretlen függetlenségédi számít, hanem a hatalom, az erő. Ez nemzetecskék feletti. A tüsténkedést levertük, a rebellek vezetőit agyonlőttük vagy felakasztottuk, a főkolomposok és a résztvevők java börtönben senyved. Változatlanul a békére törekszünk, de nem az incifinci sovíniszták izgága békéjére, hanem a pax sovietica-ra, mely, mint egy sátor, beborítja a szocialista tábor, s melytől rettegnek az imperialisták.

FERI: (Kivesz egy levelet belső zsebéből, felolvassa) „Ferikém, itt Misi szól hozzád, unokatesód. Alkalmi úton küldöm ezt a levelet, egy amerikai évfolyamtársam viszi és kézbesíti apámnak, rajta keresztül neked. Szerencsésen átjutottam a határon Király Béla nemzetőreinek védő uszályában. Aztán, további szerencsével, át az óceánon. Most a Harvard egyetemen vagyok mérnökhallgató. Újrakezdtém az első évet, nem volt káromra. Nem vagyunk tétlenek. Az otthoni terror minden mozzanatáról értesítjük az amerikai közvéleményt. Rélmálmaimban felmerül bennem, mi lett volna velem, ha otthon elfognak.”

NORMÁS: (Kimegy és behoz egy ásót.) Nyugdíjas állást kaptam a zavargások után, mihelyst lábsebem begyógyult. Egykori harcostársaim változatlanul gondoskodnak arról, hogy tevékeny részt vegyek az elföldelésben. S amíg ez a tevékenység jobbra anonim módon folyik, én ügyelek arra, hogy minden sírt megjelöljek, s az elföldeltet tetemének hollétéről a rokonokat értesítsem. Ez a jószolgálat szerényen bár, de jövedelmez.

FERI: (Kimegy, behoz két kopjafát, fölmutatja.) Ha nevetek betűire rásüt a nap, szivárványszínben ragyog, mint a gyémánt, a vízcsepp, a könny, a forradalom. Piros volt a lobogó felső foka, a lányok arca, a kialvatlan szemek alja, a lebukó nap, az úttest kövezetén a diákvér. Fehér volt az anyák zászlaja, a hold, a halottak keze, lába, nyaka. Zöld volt még a dércsípte Köztársaság tér gyér füve, az Országház kupolája, s a remény, hogy bejönnek az ENSZ-csapatok. Kék volt a sok egymással farkasszemet néző szempár, néhány száz paroli, a Dunán himbálódzó hullák hasa, és kék volt időnként az ég. Szürke volt október huszonharmadikán az égbolt, később a szovjet tiszték köpönyege, szürke volt a szitáló eső. Sárga volt a párszor világító déli nap korongja, Maléter egyenruháján a rézgomb, a fák szálingózó levele, Nagy Imre cvikkerének villanása, sárga volt a lélekharang. Rozsdabarna volt az avar, az arra hulló Sztálin szobor, Budaörsön a tankok hernyótalpa alatt a sár, sárgásszürke volt a Duna. Fekete volt az éjszaka, a vérbe tiprók elüszkösödött szíve, a kiégett irattár, az árulók lelke, fekete volt a posta falán a tankágyú ütötte lyuk, fekete volt a gyász, a vereség, a folyó mélye. Mint az ásónyom: olyan fekete volt a halál. Tizenháromezer halott. A piros-fehér-zöld: feketén veremmelhető. A vermet ásók még nem tudják, hogy a saját sírjuk is.

NORMÁS: Nézzük csak. A legfontosabb dolog a biztonság. Az Államvédelmi Hatóság sok tekintetben kiváló osztagainak egyik hibája az volt, hogy nem épült össze azokkal, akikre ügyelni kellett volna. Ezért jó, illetve jobb a munkásőrség: a munkásőr a gyár tagja, a párt tagja, felfegyverzett és mégsem fegyveres elem. A másik hiba a fiatalok nevelése terén jelentkezett és terjedt, mint a mészely. Ahelyett, hogy kizárólag megbízható szovjet hősokeket éltettünk volna, rákulcsoltuk az ifjúságot Petőfire, Kossuthra, meg más népboldítóra. Tulajdonképpen a történelmet, mint tantárgyat, el kéne törölnünk.

FERI: (Feláll.)

Jönnek az elhunyt rokonai
 Muszájból szemet hunyt rokonai
 Tegnap még nevető rokonai
 Holnap már nevető rokonai
 Sohasem feledő rokonai
 És utálkoznak a történelemtől
 Jöttünk, hogy gyászoljuk a reményt
 A szegényt, a jót, Nagy Imrét
 Gyertyaláng mosolyával
 A hitük lobbant el ismét
 Jöttünk, hogy apáink módján
 Sirassuk újra magunkat
 Nékünk a győzelmek helyett
 Védtelen hősök ha jutnak
 Szédeleg a rokonság lábuk előtt a bánat sötét verem
 És hullnak a holtra hófehér sörhab virágok
 Füleken lakozó ágyúörgés tép lyukat a gyászéneken
 Billen a piros pohár s az arcokon vér szivárog
 Csapatáink harcban állnak
 A kormány a helyén van. A sírban.
 De jön napja a feltámadásnak,
 Így hisszük, s míg hisszük, így van.

NORMÁS: Persze, bármilyen biztonságos is legyen az állás, jelen esetben a sírás, az átképzésre itt is szükség lehet. Címerállatom a kaméleon. Beiratkoztam a krematórium kurzusra. Tökéletesítjük a szennyezés mentes hamvasztást. Azt tanulom, hogyan automatizáljuk a test kremálását, a koporsó újrahasználati átmentésével. Ezt a módszert a fel-feltámadó koporsónak hívjuk. És aztán mennyivel gazdaságosabb egy picike fülke a kolumbáriumban, mint egy három öles sírgödör.

FERI: Ha a körmöd alá tuskét vernek
 Sötét zárkában vasra vernek
 Ha húgycsővedbe ceruzát húznak
 Szerettedért becsuknak túsznak
 Ne feledd: semmi sem tart örökké;
 Százötven év alatt sem lettünk törökké.
 Ha a nyelvedet kifacsarják
 Magzatodat kikaparják
 Ha megtömnék kábítószerekkel
 Hogy kibékülj a perekkal
 Ne feledd: semmi sem tart örökké;
 Százötven év alatt sem lettünk törökké.

Ha országodban ketrecbe zárnak
 Ha kibújnál aknákkal várnak
 Ha átrepülsz megbélyegeznek
 Holtodig ha kartotékra tesznek
 Ne feledd: semmi sem tart örökké;
 Százötven év alatt sem lettünk törökké.

Ha lazábban fogják a kantárt
 Civilbe bújtatják a zsandárt
 Ha rendjeleket osztogatnak
 Csak néhanapján fosztogatnak
 Még ha feléd is rúgják a koncot
 S szolgának kapsz egy nyomoroncot
 Ha bülbül szavakkal csalogatnak
 S ahol fáj, ott nyalogatnak
 Ha turbánra, sörbetre jut és borra
 Gondolj akkor a selyemzsinórra.

NE BÚSULJ KENYERES, EZ SEM TART ÖRÖKKÉ
 SZÁZÖTVEN ÉV ALATT SEM LETTÜNK TÖRÖKKÉ.

NORMÁS: Mi békét akarunk, békességet. Nyugodt társadalmat. Ehhez elkerülhetetlenül ki kellett végeznünk félezer izgága fiataalt... És azóta mekkora az apátia! Elfogadtattuk az új generációval: aki nem demonstrál, tüntet ellenünk, azt nem kényszerítjük többé május elsejei kivonulásokra vagy munkaversenyre.

FERI: S ötszáz bizony dalolva ment lángsírba walesi bárd...

NORMÁS: Ezt a vérvételt nevezik nemzeti köpölyözésnek. A rebellis vért lecsapoltuk. Most nyugalom van, és már úton vannak e ponton a lakások és az első Zsigulik. Aki nincs ellenünk, állítólag velünk van. Jobb posványban dagonyázni, mint a parázson pattogni.

FERI: Lemásztak páran, kötélhágcsókon, aztán mindig többen. Lépcsőket is vájtak, hogy a mászás könnyebb legyen. Már százak álltak ott, amikor kötelet hurkoltak a koporsóra. Ezren, amikor kiemelték Tízezren, amikor felfeszegették a koporsó fedelét. Mintha mozdult volna a tetőtől talpig befáslizott test. Egyesek visszarettentek, és a mögöttük állók tyúkszemére léptek. Nem lehetett tudni, ki sziszegett jobban: a tyúkszemesek vagy a vermelt élőhalott, kinek óvatosan göngyölgették gyolcsait.

- Mióta van itt? – kérdezte valaki.

- 1956 óta – felelte valaki más.

- És még él? Hát látja...

- Maga téved... Ez az élőhalott 443 éve fekszik itt. Időnként fölemelték a verem fedelét: 1704-ben, 1848-ban, 1918-ban, lecsukták megint.

Az élőhalott nem tudott lépni még. Csont és bőr volt, mint Lázár, kezét a szeméhez emelte, hogy meg ne vakítsa a napvilág. Most már százazrek álltak körül az üres vermet, ginszenget, méhpempőt és tokaji bort hoztak az élőhalottnak, hogy erőre kapjon. Én is ott voltam, és nem hittem a szememnek. Esetleg káprázik. Esetleg ott van, de mindjárt belelökik a verembe. Esetleg eltemetik megint, ezúttal díszesen. Aztán megszólalt az élőhalott: Barátaim! Igen, igen, én vagyok az. A Szabadság. Az a nevem. Most meg szeretnék hízni egy kicsit, aztán elmennék szabadságra. Mert ahol nem kell rólam beszélni, ott vagyok leginkább jelen.

Függöny

